

En politik du kan lita på

Budget- och regionplan 2026-2028

Vänsterpartiet Dalarna
dalarna.vansterpartiet.se
vansternivarden.se/dalarna

Innehållsförteckning

1. En politik du kan lita på.....	3
2. Klimatbudget i ett klimatnödläge.....	4
2.1.0 Koldioxidbudget (ton CO2e).....	6
3. Ekonomisk budget och flerårsplan.....	7
3.1.0 Förutsättningar & utmaningar.....	7
3.2.0 Förenklad administration med slopad intern marknad.....	7
4. Regionstyrelsen.....	8
4.1.0 Bort med marknadsfilosofin.....	8
4.1.2 Förenklad administration med slopad intern marknad.....	9
4.2.0 Personalpolitik.....	9
4.2.1 Att motverka ohälsan i arbetet.....	9
4.2.1 Lön och hyrbemanning.....	10
4.3.0 Pausa uppräknig av politiska arvoden.....	11
4.4.0 Fastighetsberedningen.....	11
4.5.0 Vårdval.....	11
4.5.1. Slopat nystartsbidrag i vårdval primärvård 2025.....	12
4.5.2. Sistasansvaret.....	12
4.5.3. Listningstak.....	12
4.6.0 Ekonomi.....	12
5. Hälso- och sjukvård.....	13
5.1.0 Vår gemensamma välfärd är vår styrka.....	13
5.2.0 Ojämlig tillgång till vård.....	14
5.2.1 Ekonomisk ojämlikhet.....	14
5.2.2 TBE vaccinering.....	15
5.2.3 Tidningen 1177.....	15
5.3.0 Psykisk ohälsa hos vuxna.....	15
5.3.1. Psykisk ohälsa hos barn och ungdomar.....	15
5.3.2. Samordna insatser.....	16
5.4. Primärvård.....	16
5.4.1. Primärvårdens uppdrag utanför vårdval.....	16
5.4.2. Hälsosamtal.....	17
5.5.0 Privatiseringar (NEJ till utökad LOV).....	17
5.6.0 Effekter av New public managements avskaffande.....	17
5.7.0 Ekonomi.....	18
6. Tandvård.....	19
6.1.0 Ny prioriteringsordning.....	19
6.2.0 Medarbetare.....	19
6.3.0 Ekonomi.....	19
7. Kultur och bildning.....	20
7.1.0 Stora statliga nedskärningar.....	20

7.2.0 Kulturpris och stipendier.....	21
7.3.0 Länsbiblioteket är strategiskt viktig.....	21
7.4.0 Förstärkt demokratiarbete.....	22
7.5.0 Ekonomi.....	22
8. Regional utveckling.....	23
8.1.0 Kompetensförsörjning.....	23
8.2.0 Infrastruktur och näringsliv.....	24
8.3.0 Dalastrategin 2030.....	24
8.4.0 Klimatprotokoll.....	25
8.5.0 Ekonomi.....	25
9. Regionservice.....	26
9.1.0 Vårdnära service (VNS).....	26
9.1.1 Breddinförande av Vårdnära service 2.0.....	27
9.2.0 Ekonomi.....	27
10. Kollektivtrafik.....	28
10.1.0 Egen regi.....	28
10.2.0 Det ska vara enkelt och billigt för resenären.....	29
10.2.1 Kostnader idag är morgondagens intäkter.....	29
10.3.0 Avgiftsfritt sommarlovskort för unga.....	30
10.5.0 Ekonomi.....	30
11. Budget i siffror.....	31
11.1.0 Ramfördelning styrelse och nämnder.....	31
11.2.0 Resultatbudget.....	32
11.3.0 Jämförelse Vänsterpartiet - majoriteten.....	33

1. En politik du kan lita på

Vänsterpartiet är ett socialistiskt, feministiskt och antirasistiskt parti på ekologisk grund som samlar människor för att bygga ett bättre samhälle, där alla kan leva i trygghet, frihet och jämlikhet.

Vi vill bygga ett samhälle som alltid finns där för den som behöver det. Från uppväxten till pensionen ska det vara tydligt att vi tillsammans löser de problem människor möter i livet. En generell välfärd med en hög lägsta nivå är helt avgörande för att samla människor i det. Ett tryggare samhälle där vi är bra på att ta hand om varandra kommer att vara långt mer redo att ta sig an de uppgifter vi har framför oss. Det innebär också att vi bygger ett samhälle där alla människor, oavsett hur vi fungerar fysiskt, psykiskt eller intellektuellt, kan leva goda liv.

Vi vill sätta fasta ramar för att ta oss ur fossilberoendet, med en utsläppsbudget och ett omställningsprogram som kan ta oss hela vägen till utsläpp nära noll. Det kommer att behövas stora investeringar, ett aktivt gemensamt ägande och en beredskap att genomföra det.

Hälso- och sjukvården genomgår en fantastisk utveckling. Tillstånd som tidigare skulle ha inneburit döden kan idag behandlas och ge många levnadsår till. Samtidigt har sjukvården länge utsatts för förödande privatiseringar och besparingar, som drabbat såväl personal som patienter. Ojämlikheten i tillgång till hälso- och sjukvård har blivit större, bland annat på grund av en politik som låtit vissa köpa sig förtur. Vi vill sätta punkt för marknadsvården.

Resurserna till hälso- och sjukvården måste öka för att täcka behoven och stärka beredskapen inför kriser, katastrofer och krig. Det gäller särskilt primärvården. Sjukvården ska vara heltäckande, bygga på evidens och prioriteras utifrån behov.

Vi vill bygga ett jämlikt samhälle där vi tar ett gemensamt ansvar för varandra. Tillsammans kan vi hjälpas åt och se till att alla medborgare och invånare har tillgång till vård, skola och omsorg och annat vi behöver i livet. Genom en generell välfärd där lägsta nivån är hög knyter vi ihop alla människors intresse av att kunna leva goda och trygga liv.

2. Klimatbudget i ett klimatnödläge

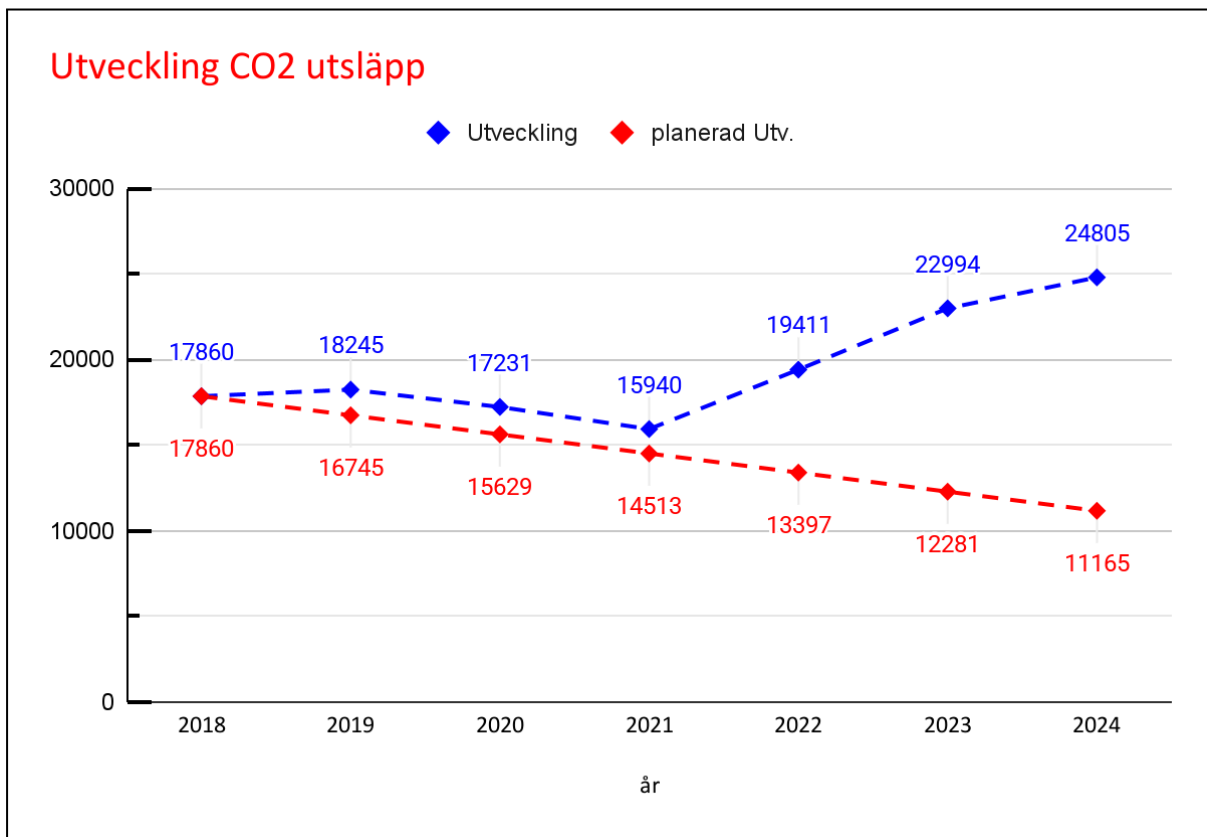
Överordnat all annan politik är frågan om hur vi hanterar det klimatnödläge som Dalarna och världen står inför. Alla, från största nation till minsta kommun måste göra verklighet av de nödvändiga åtgärder som krävs för att världen sammanlagt ska nå de uppsatta målen för global hållbarhet. Rapport efter rapport världen över visar att vi ligger långt efter. Denna utveckling ser vi även i Region Dalarna.

I budgeten och planperioden 2024-2026 fastställde Vänsterpartiet en koldioxidbudget för att staka ut nödvändiga delmål för att Region Dalarna ska klara slutmålet för år 2030. Klimatboksluten som Region Dalarna årligen redovisar ger en bra bild av nuläget, men anger inte den nödvändiga riktningen framåt.

För 2024							
Utsläppspost /ton CO2e)	2018	2022	2024	2025	2026		Mål 2030
Fastigheter	1191	1022	841	751	660		298
Kollektivtrafik*	3407	4420	2676	2230	1784		852
Hälso- och sjukvård	12 126	12 998	10506	9260	8014		3031
Övergripande	1137	971	799	713	627		284
Summa	17861	19411	14822	12954	11085		4465

Vänsterpartiets CO2e budget plan 2024-2026

Redan under föregående planperiod kunde vi konstatera en stegrande utveckling av Region Dalarnas koldioxidutsläpp. 2023 års klimatbokslut visar dessutom att utvecklingen blir alltmer alarmerande. Det finns viss reservation med att en del mätdata tillkommit och blivit mer utförliga, vilket bidrar till ett sämre/ökat utsläppsvärde av CO2e, men innebörden av totalen synliggör ett akut behov av att skyndsamt vidta kraftfulla åtgärder.

2021 innebar ett trendbrott där regionen gick från minskande nivåer till att istället öka, vilket fortsatt även från 2022 och framåt. Som diagrammet ovan visar ligger Region Dalarna nu på 6944 ton CO2e högre än startpunkten för mätningarna 2018, vilket innebär en 38,8% ökad klimatpåverkan.¹

Börvärdet för 2024 är 11 165 ton CO2e, men Region Dalarnas utsläpp landar istället enligt klimatbokslutet med en feldifferens på +13 640 ton CO2e. Det innebär att enbart feldifferensen utgör 122,2% av den totala utsläppsmängden som Region Dalarna 2024 kunde tillåtas släppa ut om målen för 2030 ska uppnås.

Inför 2026 (och även innevarande år) krävs det att i varje enskild sakfråga, måste miljö- och klimatpåverkande konsekvenser vara den övervägande prioriteringen i våra ställningstagande, när det står mellan ekonomi och miljö.

¹ Kan jämföras med föregående år värde: 5133 ton CO2e och 28,7% ökad klimatpåverkan.

Att en budget för koldioxidutsläpp är nödvändig och livsavgörande blir därför ställt bortom allt tvivel. Vi befinner oss i ett klimatnödläge och Region Dalarna måste ta sin del av ansvaret och vidta nödvändiga åtgärder för att förhindra en planetär utplåning.

2.1.0 Koldioxidbudget (ton CO2e)

Vänsterpartiet lägger en budget för koldioxidutsläpp som antas parallellt med ekonomisk ram eftersom det är ett nödvändigt styrmedel för att Region Dalarna ska kunna nå uppsatta utsläppsmål 2030. Regionstyrelsen åläggs ett särskilt ansvar med uppföljningsplikt att säkerställa att målen enligt antagen koldioxidbudget uppfylls.

För 2026								
Utsläppspost (ton CO2e)	2018	2024		2026	2027	2028	Mål 2030	Utv. 2023
Fastigheter	1191	1192		834	655	476	298	+10%
Kollektivtrafik*	3407	8214		5270	3798	2326	852	+14%
Hälso- och sjukvård	12 126	14 450		9882	7598	5314	3031	+4%
Övergripande	1137	949		683	550	417	284	+14%
Summa	17861	24805		16669	12601	8533	4465	+8%

*För att få ut mer rättvisande mätvärde, föreslår Vänsterpartiet att måttet för kollektivtrafik även bör slås ut på mängden CO2e/resande.

3. Ekonomisk budget och flerårsplan

3.1.0 Förutsättningar & utmaningar

Region Dalarna har inför 2026 mer gynnsamma ekonomiska förutsättningar för att kunna hantera de utmaningar vi står inför. Som att vända kollektivtrafikens nedåtgående spiral, öka antalet resande och på allvar kunna möta klimathotet. Det handlar om behovet att vidta kraftfulla åtgärder för att förbättra arbetsmiljön och få ner sjukskrivningstalen eller att förstärka primärvårdens förutsättningar för att de ska kunna ha kapacitet att möta medborgarnas behov av vård och hälsoinsatser i tidigt skede. Det är ett axplock av åtgärder som är nödvändiga, som kräver att Region Dalarna vågar investera i, men som kommer ha återbäring på sikt.

För att på ett bättre sätt möta medborgarnas behov genomförs i budgeten flera stora och viktiga omstruktureringar. Det är åtgärder som är nödvändiga för att få till en bättre lednings- och samarbetsstruktur och kultur, som avveckling av vårdval BUP och den interna marknadsstyrningen.

Trots ett stort behov av organisatoriska investeringar är det budgeterade resultatet för 2026, 229 miljoner. Utöver det har regionstyrelsen även en buffert på 50 miljoner att förfoga över, för att kunna hantera eventuella oförutsägbara händelser.

Det är budgetförutsättningar som är möjliga tack vare den höjning av skatten som Region Dalarna antog i december 2024. Det var en nödvändig åtgärd för att kompensera för Tidö-regeringens passivitet och bristande ansvar i att fördela landets resurser. Till förmån för sänkta skatter för Sveriges högavlönade har regeringen lämnat landets kommuner och regioner att förblöda ekonomiskt.

4. Regionstyrelsen

Regionstyrelsen har ett övergripande strategiskt ansvar för Region Dalarnas samlade verksamheter. Det har stor betydelse att Regionstyrelsen agerar och har ett aktivt samspel med regionens nämnder, länets kommuner och andra myndigheter. Ett särskilt ansvar ligger i att följa upp, bevaka och analysera och om nödvändigt ta nya eller kompletterande beslut för att säkerställa att utvecklingen går i rätt riktning.

Region Dalarna ska arbeta för att vara ett inkluderande och hållbart län. Inkluderingsarbetet ska gälla alla medborgare och det bör ligga extra fokus på samhällets utsatta grupper.

Regionstyrelsen är regionens näst högsta instans och ansvarar för att upprätta övergripande policys och riktlinjer som ska gälla för hela organisationen. Därför är det viktigt att styrelsen aktivt, i de delar det är möjligt, bidrar till att vi når klimatmålen. Av den anledningen menar Vänsterpartiet att den interna resepolicy inte ska möjliggöra inrikesflyg som ett valbart alternativ för tjänsteresor. Det ligger ett stort ansvar på att styrelsen agerar och fattar beslut när det är nödvändigt, men också att det är de långsiktiga perspektiven som är vägledande. För en hållbar styrning och ledning krävs förutsägbarhet, långsiktighet och tålamod. Det gäller inte minst personalpolitiken där regionstyrelsen har det övergripande personalansvaret.

4.1.0 Bort med marknadsfilosofin

Nyliberalismens intåg i den offentliga ekonomin har satt sina spår. Tankemönstret bakom New public management (även kallat NPM), bygger på att de interna relationerna mellan olika förvaltningar ska efterliknas modellen av en marknad där tjänster ska värdesättas, säljas och köpas. Enligt denna princip hanteras fastigheter som en vara, vilka hyrs ut till den som har verksamhet däri. Konsekvensen av nuvarande system är att den lätt leder till skenbesparingar och orealiserade satsningar. Exempel på det kan vara att lokalytor i fastigheter som regionen äger och driver sägs upp av verksamheten, vilket ser ut som en besparing, men eftersom ytan fortfarande är kvar i Regionfastigheters bestånd, blir besparingen en chimär. Likaså har det förekommit att politiska prioriteringar med extra tillsatta ekonomiska medel helt enkelt försvunnit i spåren av ökade

eller nya hyror. Systemet som var tänkt att utgöra styrincitament har istället lett till att ekonomin istället är svårare att överblicka.

Därför vill Vänsterpartiet stänga den inre marknaden och med det renodla den ekonomiska strukturen så att regionens kostnader blir mer överblickbar och med det får möjlighet till en mer hållbar och långsiktig utveckling.

Krav på avkastning hör hemma i bolagsvärlden och passar illa i den offentligt drivna verksamheten. Därför har Vänsterpartiet lyft bort alla krav på avkastning, eftersom vi menar att det är ett märkligt sätt att budgetera. Att med ena handen tillföra miljoner och sedan med andra kräva hälften tillbaka genom avkastning. Det är inte rimligt att i en offentlig verksamhet försöka efterlikna affärsmodeller där marknaden i det närmaste till 100% sker inom den egna plånboken.

4.1.2 Förenklad administration med slopad intern marknad

Genom att skapa en ökad tillitsbaserad styrning där verksamheterna helt finansieras via budgetramar och inte genom interna köp och avtal kommer det innebära en förenklad administration som leder till möjligheter att omfördela våra administrativa resurser. En låg uppskattning gör att Region Dalarna på detta vis kan frigöra resurser till ett värde av 10 miljoner kr.²

4.2.0 Personalpolitik

Vi vill ge regionens verksamheter de bästa förutsättningarna att utföra sina uppdrag, därför behöver det ske en förskjutning i regionens syn på personalpolitik, styrning och ledning. Därför behöver marknadsfilosofin överges och ersättas av en tillitskultur, som bygger på ansvar och förtroende för verksamhetens kompetens och kunnande. Genom att internhandeln upphör och att varje verksamhet tilldelats en egen ekonomisk ram att ansvara över, skapas förutsättningar för kontinuitet, kontroll och förutsägbarhet. Det är ett skifte i system som innebär att de olika verksamheterna upphör att vara konkurrenter och övergår istället att bli samarbetspartners.

4.2.1 Att motverka ohälsa i arbetet

Effekten av år med besparings- och åtstramningspolitik, som anställningsstopp och minskad bemanning, har satt sina spår. Flera verksamheter har slagit larm om att deras förutsättningar att utföra sina uppdrag är hotade eller på bristningsgränsen. Sjukfrånvaron är hög och Region Dalarna toppar bland landets regioner i andelen sjukskrivna. All sjukdom är inte arbetsrelaterad, men en bra

² En mer ingående förklaring finns i det senare kapitlet 5.6.0.

arbetsmiljö och goda förutsättningar på arbetet ger mer gynnsamma förutsättningar för friska och närvarande medarbetare.

Varje procents minskning av sjukfrånvaron genererar en ekonomisk besparing på ca 60 miljoner. Att investera i en god arbetsmiljö och bättre arbetsvillkor är därför långsiktigt lönsamt. Därför har det i budget för 2026, tillförts 60 miljoner i syfte att säkerställa en god arbetsmiljö och att det råder rätt förutsättningar och arbetsvillkor för regionens anställda i sitt arbete. Hur dessa 60 miljoner avses användas kan se olika ut, eftersom varje verksamhet har sina unika förutsättningar och utmaningar. Av samma skäl, att det inte finns en lösning som är giltig för alla, är också ett generellt anställningsstopp en kontraproduktiv lösning. Med tillit till chefernas omdöme och ansvarstagande kommer denna åtgärd därför att upphävas. Målet med satsningen är att inom planperioden kunna minska sjukfrånvaron med två procent.

4.2.1 Lön och hyrbemanning

Framtidens kompetensförsörjning i vården är en brännande fråga och leder till en välgrundad anledning för oro. Lönebildning i kombination med arbetstid är avgörande för framtidens rekryteringsmöjligheter och attraktionskraft hos morgondagens arbetare. Lika viktigt som det är att kunna rekrytera är Region Dalarnas förmåga att behålla befintlig personal. Därför behöver regionen ha en generös tillämpning i frågor som gäller arbetsmiljö och den anställdes inflytande över sin arbetssituation. Vänsterpartiet ser gärna att Region Dalarna inleder samtal med de fackliga organisationerna om möjligheterna kring arbetstidsförkortningar som på sikt kan förbättra arbetsmiljön och bidra till en bättre återhämtning.

För att säkerställa en god löneutveckling har 69 miljoner kronor avsatts i budget för 2026, samt 101 och 167 miljoner kr för åren 2027-28.

Användningen av hyrpersonal i Region Dalarna är problematisk och bidrar till en ekonomisk snedfördelning som gynnar bemanningsföretagen på bekostnad av regionens egna personal och verksamheter. Dels innebär beroendet av hyrpersonal sämre kontinuitet i verksamheten, samt inverkar den höga merkostnaden till att urholka regionens ekonomiska förmåga, vilket påverkar möjligheterna till en anständig och hållbar lönebildning och arbetsmiljö för regionens egna anställda negativt.

Regionen arbetar redan idag hårt med att få ner nyttjandet av hyrbemanning, vilket är viktigt. Det är dock viktigt att denna begränsning avvägs noga, så att inte

verksamhetens personal går på knäna som en följd av personalbrist. Eller att den vård som var tänkt att ge, uteblir eller tappar i kvalitet.

4.3.0 Pausa uppräknig av politiska arvoden

Verksamheterna har under flera år levt under hög ekonomisk press. Därför väljer vi att under 2026 pausa uppräknigen av politiska arvoden. Det innebär en kostnadsbesparing på 2,1 miljoner kronor. Att vi inte valt att pausa uppräknigen 2027 beror på att vi då kan räkna med en bättre ekonomi, utifrån att vi förutsätter att Sverige då har en ny regering, som bättre tar ansvar för svensk hälso- och sjukvård.

4.4.0 Fastighetsberedningen

Fastighetsberedningen har i uppdrag att tillgodose regionens med fastigheter som är ändamålsenliga för verksamheterna unika behov, men också att säkerställa att fastighetsbeståndet är energieffektivt och att nybyggnationer sker på ett sätt som minimerar klimatpåverkan både i närtid och på lång sikt.

I Region Dalarna är det fastighetsförvaltningens anställda som har kompetens och kunskap om fastigheterna, som förstår och kan beräkna de långsiktiga ekonomiska konsekvenserna vid ny- eller ombyggnationer. Därför är det viktigt att regionfastigheter är processägare, som i samarbete med verksamheterna tar fram lokalförsörjning- och utvecklingsplaner för fastighetsbeståndet. Att ge beredningen detta renodlade uppdrag innebär också att förvaltningen tilldelas en egen budgetram som helt ska finansiera verksamhetens kostnader. Det innebär att förhållandet som uthyrare gentemot andra nämnder upphör och att uppdraget som fastighetsförvaltare renodlas.

Renodlingen av beredningens uppdrag underlättar för politikens möjligheter till delaktighet och förståelse för en långsiktig fastighetsstrategi och de nödvändiga prioriteringar som behöver göras. Det öppnar upp för en politisk medvetenhet som är välkommen.

4.5.0 Vårdval

Finansieringen av primärvårdens vårdcentraler sker genom Vårdval primärvård, vilket är en ordning som är reglerad via lag och regering och är således inget vi kan förändra genom regionens budget.

Vad gäller Vårdval BUP (barn- och ungdomspsykiatri) är saken en annan och Vänsterpartiet har som tidigare nämnt valt att planlägga en nedmontering av

vårdval BUP. Det innebär att vi lyft ut 91 miljoner kronor från vårdval och växlar över de till Hälso- och sjukvårdsnämnden. Att inte hela årets kostnader för barn- och ungdomspsykiatri förs över, beror på att överväxling av verksamheten rimligtvis behöver ske i ordnade former och därför bedöms kunna genomföras tidigast ett år efter fattat beslut.

4.5.1. Slopats nystartsbidrag i vårdval primärvård 2025

Enligt dagens villkor har en privat aktör som väljer att etablera en ny vårdcentral i Dalarna, möjlighet till ett nystartsbidrag motsvarande 300 000 kr per månad under maximalt 3 månaders tid. Nystartsbidraget kan inte betraktas som annat än en gåva som förbehållslöst ges till den privata näringen av Region Dalarna. Det är inte enbart principiellt fel utan också ett slöseri på offentliga skattemedel och med denna budget upphävs därför möjligheten att söka nystartsbidrag för vårdcentraler.

4.5.2. Sistahandsansvaret

Regionen har sistahandsansvar för att enligt hälso- och sjukvårdslagen erbjuda vård. Flera uppdrag inom primärvården ingår inte i vårdvalsavtalet och ska därför ingå i de regiondrivna vårdcentralernas budget.

Vid nedläggning av en privat vårdcentral ska närliggande regiondrivna vårdcentraler kompenseras för oplanerat ökat antal listade och deras vårdbehov.

4.5.3. Listningstak

Utifrån att konkurrensneutralitet ska råda mellan privata vårdcentraler och de i egen regi, måste bägge driftsformer ha samma förutsättningar. Av den anledningen vill vi ta bort möjligheten att kunna begära stopp och sätta listningstak.

4.6.0 Ekonomi

Regionstyrelsens samlade förvaltningars totala budgetram efter ramväxling för tidigare hyres- och servicekostnader är: **3 522,8 miljoner**³

³ Jämförelse utan ramväxling 3 078 miljoner

5. Hälsa- och sjukvård

Ett av Region Dalarnas viktigaste uppdrag är att tillgodose att en god, tillgänglig och jämlik hälso- och sjukvård tillhandahålls i Dalarna. För att åstadkomma det krävs strukturella förändringar kring organisation och utförande. Nämnden har i Vänsterpartiets reviderade budget för 2025 förstärkts med 108,8 miljoner.

Vänsterpartiets sjukvårdspolitik utgår från Hälsa- och sjukvårdslagen:

“1§ Målet med hälso- och sjukvården är en god hälsa och en vård på lika villkor för hela befolkningen. Vården ska ges med respekt för alla människors lika värde och för den enskilda människans värdighet. Den som har det största behovet av hälso- och sjukvård ska ges företräde till vården.”

5.1.0 Vår gemensamma välfärd är vår styrka

Välfärden är i grunden något vi alla till lika stor del äger tillsammans, oavsett om du är fattig eller rik, ung eller gammal. Denna grundbult och princip är förutsättningen för ett jämlikt och jämställt samhälle och tas av många för givet. De senaste 30 åren har det dessvärre skett en förskjutning från det gemensamma till det privata och med marknadskrafternas intåg i hälso- och sjukvården har det bidragit till en kraftigt ökad ojämlikhet.

Den ökade privatiseringen innebär även att möjlighet till politisk styrning och fördelning av vårdens resurser begränsas. Genom lagen om valfrihet, även kallad LOV, ges privata vårdcentraler en rätt att geografiskt etablera sig var de vill. Det innebär i praktiken att de etableras utifrån lönsamhet och inte nödvändigtvis där behoven är som störst. Resultatet ser vi allt som ofta att privata vårdcentraler koncentreras till områden med en relativt sett frisk befolkning och högre inkomstnivåer, samtidigt som områden med befolkning som löper större risk för ohälsa inte alls har samma tillgång till vårdcentraler.

Det är av yttersta vikt att vi genom vår politiska styrning säkerställer att vårt gemensamma förblir gemensamt och att i de delar vi inte är förhindrade av nationella regelverk, ser till att vården fördelas och ges efter behov och solidariska principer. Behovet av vårdcentraler ska bygga på en rättvis tillgång till vård för alla invånare i regionen, inte på lönsamhet. Systemet idag tvingar

regionen att med skattemedel finansiera de privata vårdcentralerna utifrån platser som bolagen fritt väljer att etablera sig på.

Regionen måste vara beredd och samarbetsvillig till att kunna möta kommunernas eventuellt tillkommande behov av förebyggande arbete, vilket är ett ökat krav i samband med den nya socialtjänstlagen.

5.2.0 Ojämlig tillgång till vård

Tillgången till vård är idag inte jämlik. Systemet med vårdval är en faktor som bidrar till att de med starkast resurser i form av utbildning, kunskap och kontaktnät har en fördel att försäkra sig en god tillgång till vård, medan mindre resursstarka inte alls har samma möjlighet. Den geografiska ojämlikheten är en annan faktor som har betydelse. Vi vet att ohälsan bland befolkningen är större i landsbygd än i tätort. I Dalarna har vi långa avstånd, vilket innebär utmaningar. Oavsett var man bor i länet så skall man ha rätt till en god vård. Den vård man behöver ofta ska finnas nära och vara lättillgänglig.

De mindre sjukhusen i Dalarna bedriver en viktig verksamhet som skapar trygghet för befolkningen och vidgar kapaciteten för vården. I SKR:s arbete med "God och nära vård" spelar de lokala sjukhusen en viktig roll.

Den lokala sjukvården är en grundsten, men även digitaliseringen som pågår inom hälso- och sjukvården innebär stora möjligheter, speciellt för landsbygden. Den ger en snabbare och mer lättillgänglig kommunikation mellan patienter och vårdgivare och kontinuiteten stärks.

5.2.1 Ekonomisk ojämlikhet

Ekonomisk ojämlikhet är också en utbredd faktor som bidrar till att vården inte är likvärdigt tillgänglig för alla medborgare. Detta drabbar främst äldre och multisjuka och personer som lider av psykisk ohälsa, men även andra som befinner sig i en utsatt ekonomisk situation. För att motarbeta den ekonomiska ojämlikheten, förändras patientavgiften för besök till vårdcentralen från dagens 300 kronor till 50 kronor per besök. Att sänka den ekonomiska tröskeln är viktig eftersom vi vet att tidig upptäckt av sjukdomar och åkommor, som kan åtgärdas eller behandlas tidigare, är bättre både för patienten, men också för hälso- och sjukvårdens kostnader på sikt.

5.2.2 TBE vaccinering

Kostnaden för vaccinering mot TBE är djupt ojämlik. För ett fullgott skydd mot TBE är kostnaden för en familj med två vuxna och två barn 6394 kr det första året. Med de galopperande matprishöjningarna kommer många familjers ekonomiska situation att avgöra om de kan följa Region Dalarnas rekommendationer eller inte. Därför ska vaccination mot TBE erbjudas kostnadsfritt till barn och ungdomar..

5.2.3 Tidningen 1177

Kunskap om hälsa och hur våra levnadsvanor kan orsaka sjukdomar är nödvändig för att vi skall ändra vår livsstil. Men kunskap är en färskvara och primärvårdens resurser är otillräckliga för att ge befolkningen den återkommande påfyllning som behövs. Tillgången till och förmågan att hantera sociala medier skiljer sig åt i befolkningen. Den digitala plattformen 1177 kan därför inte ersätta en fysisk tidskrift. Ur ett jämlikhetsperspektiv bör Regionen erbjuda alla sina medborgare möjlighet att ta del av hälsoinformation. Därför satsar Vänsterpartiet på att regionen ska ge ut tidningen 1177, som ett komplement till den digitala plattformen och som ett tillskott i folkhälsoarbetet.

5.3.0 Psykisk ohälsa hos vuxna

Den psykiska ohälsan ökar. Det orsakar stort lidande hos den drabbade och anhöriga och är nu den vanligaste orsaken till sjukskrivningar.

Vänsterpartiets utgångspunkt är att förebyggande och tidiga insatser behöver kombineras med en adekvat vård som är tillgänglig och jämlik över hela Dalarna. En väl utbyggd och fungerande samverkan mellan psykiatri och primärvården är av oerhörd betydelse för att undvika att patienter hamnar mellan stolarna. Samverkan med kommunernas socialtjänst är avgörande för personer med skadligt bruk eller beroende av alkohol, narkotika, andra beroendeframkallande medel, läkemedel, dopningsmedel och spel om pengar.

5.3.1. Psykisk ohälsa hos barn och ungdomar

För att säkerställa en sammanhållen vårdkedja och att resurser tilldelas efter behov blir år 2025 startskottet för en avveckling av LOV (lagen om valfrihet) inom BUP. Privatiseringar och vårdval splittrar verksamheten och försvårar för regionen att göra det omtag av verksamheten som är nödvändig. Vi är övertygade om att en sammanhållen vård är en bättre lösning, både för

verksamheten och de barn och ungdomar som är i behov av insatser från barn- och ungdomspsykiatri.

Region Dalarna ska istället för att privatisera barn- och ungdomspsykiatri tillse att verksamheten ges bättre förutsättningar att klara sitt uppdrag. Vägvalet att privatisera tog en motsatt riktning när de ekonomiska förutsättningarna halverades. Det försatte verksamheten i ett kaosartat läge med personalflykt som följd.

5.3.2. Samordna insatser

Vänsterpartiet anser att Region Dalarna bör åta sig uppgiften i stöd och behandling av barn med psykisk ohälsa att i större utsträckning samordna insatser från elevhälsa, ungdomsmottagning, samtalsmottagning för barn och unga och den specialiserade barn- och ungdomspsykiatri.

5.4. Primärvård

En ekonomisk förstärkning av primärvården är nödvändig för att öka den geografiska jämlikheten och bland annat satsa på befintliga vårdcentralers förmåga att vara tillgänglig för fler patienter.

Genom en omfördelning i budget säkerställer vi att primärvården ges ytterligare 90 miljoner kr i budget genom en förstärkning i budgeten för vårdval. Att ge vårdcentralerna större ekonomiskt utrymme ökar möjligheterna för till exempel hembesök, ökad bemanning och i förlängningen kan akutsjukvården avlastas genom att tillgängligheten utökas.

5.4.1. Primärvårdens uppdrag utanför vårdval

I primärvårdens breda uppdrag ingår långt fler viktiga ansvarsområden utanför vårdvalsavtalet. T ex familjecentraler, ungdomsmottagningar och samtalsmottagningar för barn och unga. Flera av de ansvarsområden som ligger utanför vårdvalsavtalet saknar eller är undermåligt finansierade. I budgeten har därför 20 miljoner tillförts för detta ändamål..

5.4.2. Hälsosamtal

Ju tidigare i livet ohälsosamma levnadsvanor bryts, desto bättre blir det för både den egna och den allmänna hälsan. Ju tidigare sjukdomar, hälsoproblem och risker upptäcks kommer på sikt att minska belastningen på hälso- och sjukvården. Därför behöver åldern för hälsosamtal att sänkas till 40 år

Vänsterpartiet ser att det skulle vara av stor nytta för folkhälsan om regionen skulle utöka målgruppen för riktade hälsosamtal. Desto tidigare i livet ohälsosamma levnadsvanor går att bryta, desto bättre blir det för både den egna och den allmänna hälsan och behov av insatser.

Idag riktar sig hälsosamtalen i Region Dalarna till de som har fyllt 50 år och uppåt. Vänsterpartiet vill att hälsosamtal införs från och med det år man fyller 40 år.

5.5.0 Privatiseringar och NEJ till utökad LOV

Välfärden är i grunden något vi alla till lika stor del äger tillsammans, oavsett om du är fattig eller rik, ung eller gammal. Det är grunden för ett jämlikt och jämställt samhälle. De ökade privatiseringarna som sker i välfärden innebär att politisk styrning och fördelning av resurser begränsas. Många privata vårdgivare ingår i större koncerner och riskkapitalbolag vars huvudfokus är krav på avkastning och vinstutdelningar. Det betyder att våra gemensamma tillgångar, de pengar som borde användas för att utveckla och förbättra Dalarnas hälso- och sjukvård, istället hamnar hos det privata näringslivet och aktieägare runtom i världen.

Det är av yttersta vikt att vi genom vår politiska styrning säkerställer att vårt gemensamma förblir gemensamt och att vården fördelas och ges efter behov och solidariska principer. Därmed slås det fast att verksamheter inom LOV, som går utöver den lagstadgat tvingande, inte anses som förenliga med detta budgetförslag.

5.6.0 Effekter av New public managements avskaffande

Avvecklingen av NPM innebär ett systemskifte som sätter fokus på verksamheternas primära funktion. För hälso- och sjukvården innebär det att de resurser som tilldelas ska finansiera verksamhetens kostnader, såsom bland annat löner, mediciner och löpande förbrukningsmaterial med mera. I det ingår inte kostnader för lokalhyror eller service eftersom fastighetsberedningen och servicenämnden tilldelats en egen budgetram att förhålla och ansvara över. Det gör att planering och budgetering av verksamheten blir mer förutsägbar och att satsningar verkligen når sina mål, utan att försvinna i övervältrade kostnader.

En av skälen till att NPM en gång infördes var tilltron till att en styrning enligt marknadsmässiga principer skulle skapa organisatoriskt självspelande pianon, med förhoppning att det skulle leda till mindre byråkratisering och ökad effektivisering. Det går att såhär i efterhand konstatera att effekten blev den raka motsatta och att NPM som styrmodell är byråkratgenererande som ett led i ett

behov av ökad granskning, mätning och kontroll. Ibland är denna administration alldeles nödvändig, men många gånger är den inte alls värdeskapande. Det förekommer att mätningar görs för att det kan mätas, eller mäts för att det som egentligen borde mätas inte är mätbart. Det finns oerhört många administrativa arbetsmoment som idag utförs och som inte har annat syfte än att upprätthålla relationerna i det interna marknadssystemet. All den tid som läggs på det, som för och efterarbete med fakturahantering, är tid som ska omfördelas till värdeskapande arbete. Det är både kostnadsbesparande och bidrar till högre effektivitet och verkligt verksamhetsfokus.

5.7.0 Ekonomi

Nämndens totala budgetram efter ramväxling för tidigare hyres- och servicekostnader är: **7 476,6 miljoner**⁴

⁴ Jämförelse utan ramväxling 8 313 miljoner

6. Tandvård

Alla ska ha råd att ha bra tänder.

God tandhälsa är en grundläggande del av vår hälsa och behöver på sikt integreras i den offentliga sjukvården. I dag har tandhälsan blivit en tydlig klassmarkör – något som är oacceptabelt i ett jämlikt samhälle.

6.1.0 Ny prioriteringsordning

Som vuxen har det varit svårt att få tid för undersökningar och uppföljning inom Folk tandvården. Den nya prioriteringsordningen har gjort att vuxentandvården utökats och på sikt bidrar till en mer jämlik tandvård. Det ser Vänsterpartiet positivt på.

6.2.0 Medarbetare

Trots att rekryteringen går framåt så finns det ännu vakanser som behöver fyllas. Svårigheterna beror till viss del på det låga utbudet av tandvårdsutbildningar i landet. I Dalarna finns det inga utbildningar inom tandvårdsområdet, därför behöver regionen rekrytera personal från de städer som erbjuder utbildning och även från andra länder.

Vänsterpartiet vill se en ökad samverkan mellan regionen och kommunerna i arbetet med att flytta hit utomläns och utomlands tandvårdspersonal, för att förenkla och på så sätt öka rekryteringen.

Vänsterpartiet anser att Region Dalarna behöver intensifiera dialogen med Högskolan Dalarna om att Tandhygienistutbildningen behöver återinföras som program.

6.3.0 Ekonomi

Nämndens totala budgetram efter ramväxling för tidigare hyres- och servicekostnader är: **63,6 miljoner**⁵

⁵ Jämförelse utan ramväxling 100,3 miljoner

7. Kultur och bildning

Kultur är till för alla, inte en lyx för några få. Det ska vara lätt att uppleva och utöva kultur i hela regionen för alla invånare. Kulturen präglas av sin tids föreställningar, motsättningar och villkor.

Kulturen återspeglar inte bara samhället. Konst och andra kulturyttringar kan också vara en förändrande kraft som bidrar till att människor blir medvetna om sig själva och om samhället. Det är därför är det så viktigt att konsten får verka fritt. Att den varken underkastas censur, ideologier eller kommersialism. Kulturen är viktig för Dalarnas attraktivitet. Den bidrar till regional utveckling.

En region där kulturen har en aktiv och framträdande roll lockar till inflyttning, nyetablering och turism. Kultur är viktigt för människans behov av identitet och sin personliga utveckling.

Forskning visar att kulturinsatser kan öka det fysiska, psykiska och sociala välbefinnandet vid en rad olika tillstånd. En kulturunderstödd vård är en viktig pusselbit som kan bidra till en mer effektiv och personcentrerad vård och omsorg. En vård som utgår från ett hälsoperspektiv. Fokus sätts på hela människan och på individens friska resurser, trots sjukdomar och svårigheter.

Kultur ger människor möjlighet att formulera drömmar, uttrycka känslor och skapa identiteter. Kreativiteten och kulturen som kraft är underutnyttjad, därför behövs satsningar på kultur ökas, speciellt i läget vi befinner oss i nu med ett ökat misstroende mot både andra medmänniskor och demokratin.

7.1.0 Stora statliga nedskärningar

Kultur bidrar till regional utveckling. Mindre kultur riskerar leda till att länets attraktionskraft minskar, både för invånare och för turister. Konsekvensen av det blir ett minskat deltagande i kultur och bildning, svagare föreningsliv och lägre innovation. Varje individ som inte kommer in i arbetslivet betyder både förlorade skatteintäkter och ökade kostnader på grund av olika rehabiliteringar och vård. Tidöregeringen med stöd av SD har gjort stora besparingar av statsbidraget till folkbildningen vilket drabbar folkhögskolorna och studieförbunden. De har också minskat anslagen till regionala kulturverksamheter. För att kompensera och motverka effekterna av regeringens nedskärningar har Kultur- och bildningsnämnden fått en rejäl utökad budgetram.

7.2.0 Kulturpris och stipendier

Ett sätt att uppmärksamma det rika kulturliv som finns i Dalarna och de konstnärer som bidrar till det är de kulturpriser och stipendier Region Dalarna delar ut sedan 1963. För många konstnärer är prissumman ett viktigt stöd för sitt fortsatta arbete. Dalarna behöver ett fortsatt underifrånperspektiv med medborgarnära och uppsökande kultur och bildning, då det stärker både föreningsliv och innovation.

7.3.0 Länsbiblioteket är strategiskt viktig

Den regionala biblioteksverksamheten verkar för det demokratiska samhällets utveckling genom kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning och att Dalarnas befolkning får jämlik tillgång till biblioteksverksamhet av hög kvalitet.

Regionens folkbibliotek främjar litteraturens ställning och intresset för bildning, upplysning, utbildning och forskning och kulturell verksamhet.

Några av de utvecklingsmöjligheter som framhålls i den nuvarande planen är av särskild vikt: Verka för allas rätt till läsning och läsglädje som en av vägarna till ett sammanhållet Dalarna och att aktivt verka för att litteraturens ställning i Dalarna stärks och att möjligheterna för barns och ungas skrivande ökar.

7.3.1 Förstärkt demokratiarbete

Vi lever i en tid där samspelet, förståelsen för och vikten av delaktighet i samhällsutvecklingen krymper. Nämnden har ett särskilt ansvar för det demokratiska samhällets utveckling genom kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning. Vänsterpartiet ger ett tillskott på 1 miljon kr till nämnden för att förstärka demokratiarbetet.. Syftet är att möjliggöra ökad involvering och aktivt medskapande i samhällsutvecklingen och att skapa en större känsla av samhörighet och ökad tillit till samhällskontraktet.

Målet är mer demokrati, mer delaktighet och genom ökad bildningsgrad lägga en starkare grund till att kunna förstå skillnaden mellan förmedlad kunskap, fakta och vad som är desinformation.

7.3.2 De tre folkhögskolorna

Folkhögskolan kännetecknas av sin unika pedagogik, flexibilitet och fokus på personlig utveckling och livslångt lärande. På folkhögskola ryms en mångfald av människor, idéer och intressen.

Region Dalarnas tre folkhögskolor, Fornby, Mora och Malung är var och en unika och behöver dels på grund av deras speciella inriktning och dels eftersom de geografiska placeringarna bevaras.

Den kraftiga neddragningen av de statliga bidragen är förödande och behöver kompenseras.

7.3.3 Musikkonservatoriet

Med dess unika bredd och djup är Musikkonservatoriet Region Dalarnas "Juvelen i kronan". Här bidrar regionen till att hundratals elever har kunnat gå vidare till olika högskolor. Tidigare elever syns och verkar på olika professionella scener, i orkestrar och operahus i Sverige, Norden och hela världen.

Verksamheten får inte äventyras av utökade hyreskostnader på grund av investeringar i byggnaden och kommande påverkan på lånade lokaler efter Kristinehallens ombyggnad.

7.4.0 Förstärkt demokratiarbete

Vi lever i en tid där samspelet, förståelsen för och vikten av delaktighet i samhällsutvecklingen krymper. Nämnden har ett särskilt ansvar för det demokratiska samhällets utveckling genom kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning. Vänsterpartiet ger ett tillskott på 1 miljon kr till nämnden för att förstärka demokratiarbetet. Syftet är att möjliggöra ökad involvering och aktivt medskapande i samhällsutvecklingen och att skapa en större känsla av samhörighet och ökad tillit till samhällskontraktet.

Målet är mer demokrati, mer delaktighet och genom ökad bildningsgrad lägga en starkare grund till att kunna förstå skillnaden mellan förmedlad kunskap, fakta och vad som är desinformation.

7.5.0 Ekonomi

Kultur och bildning är grundläggande för ett fritt och demokratiskt samhälle och får aldrig tillåtas att stagnera. För att stimulera till utveckling, skapande och

fritänkande hos befolkningen har Vänsterpartiet lagt en budget som ökar nämndens totala budget med **11,8 miljoner kr.**

Nämndens totala budgetram efter ramväxling för tidigare hyres- och servicekostnader är: **181, 3 miljoner**⁶

⁶ Jämförelse utan ramväxling 207,3 miljoner.

8. Regional utveckling

Regional utveckling handlar om att människor ska kunna bo, verka och leva i hela Dalarna. Kommunerna ska ha likvärdiga förutsättningar för att kunna erbjuda sina invånare bra välfärdstjänster och service. Dalarna ska vara en region som lockar till sig både människor och företag, och vara en region där man vill stanna kvar.

Dalarna består till största del av landsbygd, och för att landsbygden och regionens tätorter ska kunna utvecklas positivt behöver politiken skapa förutsättningar för utveckling på både lokal och regional nivå. Fokus ska vara på invånarnas behov i form av arbetstillfällen, infrastruktur, transporter och samhällsservice. Näringslivets behov av fungerande transporter och av utbildad arbetskraft behöver tillgodoses för att företag ska kunna bedriva verksamhet i regionen och bidra med arbetstillfällen.

Vänsterpartiets regionala strategi bygger på jämlikhet, långsiktighet, hållbarhet, gemensam samverkan och fokus på klimatförändringarna. Vi vill att regionen ska arbeta för ett hållbart transportsystem, ett hållbart näringsliv och en hög livskvalitet för regionens invånare.

Välfärd och samhällsservice i Dalarna ska gå att lita på - och det är Vänsterpartiet som har politiken för det.

8.1.0 Kompetensförsörjning

Region Dalarna har det övergripande ansvaret för länets kompetensförsörjning. Ett aktivt arbete för att samverka med kommuner, utbildningsinstanser, arbetsgivare och andra aktörer är A och O.

En viktig uppgift för politiken är att verka för att näringslivets behov av kompetent arbetskraft ska kunna säkras. Här finns mycket att vinna på ett helhetsperspektiv på arbetsmarknadspolitik i regionen och att regionen arbetar med ett fokus på grupper med utbredd arbetslöshet. Att minska ungdomsarbetslösheten och att få nyanlända i arbete skapar minskade utgifter i form av försörjningsstöd för våra kommuner, samtidigt som företagets behov tillgodoses. Att underlätta för grupper som står långt från arbetsmarknaden att

komma i arbete bidrar även till minskad psykisk ohälsa då långtidsarbetslöshet i sig är en riskfaktor.

Vår region har ett stort behov av arbetskraft med olika kompetenser, inom allt från kulturarbete till hantverksyrken och högtbildade specialistyrken, och vi har en befolkning med stora skillnader i utbildningsnivå och förkunskaper. Därför behöver vi en bred palett av utbildningar - alltifrån folkhögskolor till yrkesutbildningar och akademiska utbildningar.

I en region med stora geografiska avstånd är fungerande vägar, järnvägar och kollektivtrafik viktiga för att människor ska kunna ta sig till utbildningar och arbetsplatser. Därför är frågor som rör infrastruktur och kollektivtrafik mycket viktiga i Vänsterpartiets kompetensförsörjningspolitik.

8.2.0 Infrastruktur och näringsliv

För att näringslivet ska kunna skapa arbetstillfällen och bidra till utveckling och samhällsservice i regionen behöver politiken skapa förutsättningar i form av bland annat infrastruktur och kommunal och regional service. Regionen består till stor del av glesbygd vilket skapar särskilda utmaningar för att klara infrastrukturen. Vi behöver tillgodose behoven av fungerande vägar och järnvägar, elnät och internet i regionen.

En väl fungerande infrastruktur är en förutsättning för att näringslivet ska kunna utvecklas och för att skapa goda livsmiljöer, så att vi får platser som människor både väljer att flytta till och att stanna kvar på.

8.3.0 Dalastrategin 2030

Dalastrategi 2030 är regionens övergripande strategi utifrån Agenda 2030, som hela regionen ska arbeta utifrån. Strategin syftar till att ge förutsättningar för ett hållbart samhälle med fokus på klimat och miljö. Vänsterpartiet anser att regionen behöver stärka sitt arbete med att hantera klimat- och miljöutmaningar för att uppnå den ambitionsnivå som strategin innehåller.

Varje år gör regionen en hållbarhetsredovisning med klimatbokslut. I bokslutet granskas regionens arbete mot de hållbarhetsmål som regionen åtagit sig. Olika nyckeltal jämförs mot tidigare år och mot de uppsatta målen.

I det senaste klimatbokslutet kan vi se att Region Dalarna inte uppnått de uppsatta klimatmålen som innebär minskade koldioxidutsläppen. Tvärtom har man i vissa delar faktiskt ökat utsläppsmängden. Detta ser vi som allvarligt. På

samma sätt som regionen behöver uppnå ekonomiska mål, behöver vi även uppnå miljö- och klimatmål som vi åtagit oss.

8.4.0 Klimatprotokoll

Klimatförändringarna innebär ett stort hot mot vår region liksom mot världen i övrigt. Vi ser redan hur klimatförändringar medför stora utmaningar, inte minst för vårt jordbruk och för vår förmåga till en ökad självförsörjningsgrad av livsmedel. I Dalarna är skogsbruket en viktig näring och även våra skogar hotas av klimatförändringarna, liksom besöksnäring och naturturism när regionens unika biologiska mångfald hotas.

Extremväder i klimatförändringarnas spår hotar också infrastruktur och bebyggelse, och kan innebära enorma kostnader för samhället. Vänsterpartiet vill att Region Dalarna ska ligga i framkant i miljö- och klimatarbetet. Vi behöver agera kraftfullt för att ta vårt ansvar.

Vänsterpartiets vill att regionen beslutar om en årlig koldioxidbudget, för att skapa ett större fokus på frågan och ett ökat incitament för konkreta åtgärder. Vi behöver konkreta mål och åtgärdsplaner för att bli ett mer klimatvänligt Dalarna.

Vänsterpartiet vill också att Region Dalarna inför klimatprotokoll i form av ett nätverksforum där regionen bjuder in kommuner, länets stora arbetsgivare och andra aktörer för att tillsammans dela med sig av erfarenheter, och lägga grunden för nya samarbeten i arbetet för ett klimatvänligt Dalarna.⁷

8.5.0 Ekonomi

Nämndens totala budgetram efter ramväxling för tidigare hyres- och servicekostnader är: **41,9 miljoner**⁸

⁷ Ursprunget i arbetssättet klimatprotokoll återfinns i Uppsala och har varit verksamt i 10 års tid. För inspiration besök gärna deras sida: <https://klimatprotokollet.uppsala.se/>

⁸ Jämförelse utan ramväxling 51,8 miljoner

9. Regionservice

Serviceförvaltningen har en viktig verksamhetsstödande roll till övriga förvaltningar genom att tillhandahålla kost, städ, tvätt, transport och fastighetsteknik.

I likhet med vad vi beskrivit kring regionens fastighetsförvaltning, är Serviceförvaltningen en säljande verksamhet i den pseudomarknad som skapats.

Som ett led i avvecklingen av new public management, tilldelas Servicenämnden en egen ekonomisk ram på 524,6 miljoner kr. Som ett led i en förändrad syn på styrning och ledning lyfts även avkastningskravet på 11,2 miljoner ur budget. Regionservice budgetram är baserat på tidigare intäktsnivå med en uppräkningsgrad på 6%.

9.1.0 Vårdnära service (VNS)

Att breddinföra vårdnära service var ett beslut som togs i djup politisk enighet. Syftet var att skapa en bättre arbetsfördelning och att rätt kompetens används för rätt uppgift. Det var en förändring som frigjorde tid för vårdpersonalen som kunde få ett ökat fokus på patienternas vård, stöd och omsorg. Målet var att ge förutsättningar för en bättre vårdkvalitet.

Att städa i en vårdmiljö är komplext och kräver specifika kunskaper som medarbetarna på vårdnära service till skillnad från vårdpersonalen har utbildning och kompetens för. Det innebär att när vårdnära service utför städning minskar risken för förekomst av exempelvis multiresistenta bakterier, vilka kan orsaka svåra infektioner. Patienter som insjuknar i vårdrelaterade infektioner är ett välkänt problem i vårdsverige. Socialstyrelsen uppmanar därför att landets regioner behöver vidta åtgärder och pekar mot en riktning i arbetssätt som vårdnära service uppfyller. Med vårdnära service tillkommer också en mer systematisk och tillförlitlig kontroll av städkvaliteten.

VNS möjliggör inte enbart en bättre städkvalitet, det har också en positiv inverkan på arbetsmiljön och förutsättningarna för ett hållbart arbetsliv. Att VNS-medarbetarna har rätt kompetens för arbetsuppgifterna innebär inte enbart att städkvaliteten blir bättre, de har även kunskap om hur man på ett ergonomiskt sätt utför arbetet, vilket minskar risken för förslitningsskador. Att vårdpersonalen ägnar sig åt arbetsuppgifter inom sitt kompetensområde minskar risken för

stress och framförallt den etiska stressen av att ha för många olika arbetsuppgifter och känslan att inte räkna till.

9.1.1 Breddinförande av Vårdnära service 2.0

Trots alla de förtjänster som vårdnära service innebär för kvalitet och arbetsmiljö beslutade majoriteten att reducera VNS uppdrag. Motivet bakom beslutet om reduktionen angavs vara kostnadsskäl. Den reella orsaken är regionens osunda finansierings- och marknadsmodell. Eftersom Regionservice och hälso- och sjukvården är olika förvaltningar, innebär det att de arbetsmoment som VNS utför blir en handelstransaktion, ett köp av tjänster som faktureras. På pappret blir det därför en kostnad när VNS medarbetaren utför arbetet, men ingen kostnad när vårdpersonalen inom den egna förvaltningen gör det. Problemet är att det endast är en budgetteknisk illusion. Kostnaden försvinner inte, den blir bara osynlig, eftersom ingen faktura skickas, men arbetsmomentet behöver fortfarande utföras och den faktiska kostnaden kvarstår. Resultatet blir en sämre kvalitet, högre risker och en sämre arbetsmiljö för vårdgivande personal.

Det är därför nödvändigt med ett breddinförande av vårdnära service 2.0. I förslag till budget tillförs 20 miljoner kronor för att finansiellt säkra införandet och att en verksamhet med god kvalitet kan bibehållas.

9.2.0 Ekonomi

Nämndens totala budgetram ekonomisk förstärkning för VNS på 20 miljoner samt ramväxling för tidigare hyres- och servicenämndens omkostnader är:

524,6 miljoner⁹

⁹ Jämförelse utan ramväxling och förstärkning -8,6 miljoner

10. Kollektivtrafik

Kollektivtrafiken är nyckeln till ett sammanhållet län och behöver finnas i hela länet. Avgifterna ska vara låga, för att alla ska ha råd att åka buss och tåg. Kollektivtrafiken är även en viktig del i klimatarbetet. Ju fler som lämnar sin bensin- eller dieselbil hemma och ju fler som åker kollektivt - desto bättre är det för klimatet.

Det ska vara möjligt att pendla till jobb, skola och fritidsaktiviteter. Därför är det viktigt att turerna utökas och att priserna ligger på en låg nivå.

Landsbygdstrafiken behöver förbättras då turerna är för få och på vissa ställen nästan helt obefintliga. Kollektivtrafiken är en viktig samhällsservice som har stor inverkan på närings- och samhällsutvecklingen i stort. Därför behöver Region Dalarna ta ett större visionärt grepp om kollektivtrafiken. Nuvarande fokus på kostnadsreducering och budgetanpassning, måste ersättas med ett utvecklande framåtperspektiv som möjliggör att den kollektiva resan blir det naturliga färd sättet i Dalarna.

10.1.0 Egen regi

Att upphandla kollektivtrafiken är kostsamt och förser Region Dalarna med en tvångströja som försvårar och omöjliggör framtida anpassningar och utveckling av kollektivtrafiken i de fall åtgärderna faller utanför de upphandlade villkoren.

Det är därför inte försvarbart vare sig ur ett ekonomiskt eller strategiskt perspektiv att upphandla utförandet av allmän och särskild kollektivtrafik. Vikten av att just kunna utveckla och anpassa trafiken efter Dalarnas framtida behov, för att öka andelen människor som både ska kunna och vilja resa kollektivt, utgör ensamt vägande skäl i att inte upphandla kollektivtrafiken. Vänsterpartiet menar istället att Region Dalarna bör bygga upp en organisation som själva tar sig an ansvaret för driften av allmän och särskild kollektivtrafik. Trots egen regi kommer fortfarande möjligheten att upphandla trafik i mindre skala som ett komplement till den egna organisationen att finnas kvar. På så sätt kan vi skapa oss ett handlingsutrymme och organisatoriska muskler, redo att möta framtiden. I arbetet med att igångsätta driften i egen regi kan modell Västmanland med fördel användas som förebild.

Även om upphandlingen påbörjats, finns det tid och möjlighet att avbryta den, vilket vi också föreslår med denna budget.

10.2.0 Det ska vara enkelt och billigt för resenären

Den enskilt största satsningen vi kan göra för klimatet i Region Dalarna är att utveckla kollektivtrafiken och att få fler människor att nyttja det kollektiva resandet.

Alltför många människor väljer fortfarande andra färdssätt än det kollektiva. Orsakerna är flera, i de mest uppenbara fallen beror det på att kollektivtrafikens sträckningar eller tidtabeller inte är tillgängliga i den omfattning som krävs för att valet ska falla på det kollektiva resandet. Prisbilden är ett annat skäl till varför en del väljer bort buss eller tåg.

Efter år av hög inflation och kraftigt ökade levnadsomkostnader har många familjer en hårt pressad ekonomisk situation. Dagens biljettpriser kan därför bli kännbar, särskilt för den som är beroende av kollektivtrafiken för att få vardagen att fungera. I många fall innebär dagens biljettpriser, för den som har alternativ, att kostnaden för en månads resa till och från arbetet, blir avsevärt lägre om man tar den egna bilen istället för att åka kollektivt. Det är inte rimligt, vare sig ur ett ekonomiskt eller klimatperspektiv.

För att omvandla kollektivtrafiken till ett reellt och attraktivt alternativ för det stora flertalet, är en förändring av nuvarande pris och zonmodell nödvändig. Zonindelningen reduceras så att det endast finns två zoner, en zon för resor inom den egna kommunen och en andra för resor till andra destinationer utanför kommunen. För att uppmuntra till en kontinuitet i det kollektiva resandet ligger prissättningen för ett månadskort på en förmånlig nivå.

	Vuxen över 20 år	Barn och pensionär*
Länskort	600 kronor	300 kronor
Kommunkort	400 kronor	200 kronor

* Pris gäller även personer med sjuk- aktivitets- eller handikappersättning.

10.2.1 Kostnader idag är morgondagens intäkter

Förändringen i prisbild innebär initialt en ökad kostnad för kollektivtrafiken. Detta kompenseras genom att nämnden får en ökad budgetram på 100 miljoner kronor. Det som initialt är en ökad kostnad blir dock morgondagens nya inkomster, då alltför många kommer se det förmånliga att nyttja kollektivtrafiken. Det är bra för klimatet, det är bra för den enskildes plånbok och på sikt innebär förändringen också mer intäkter för Region Dalarna.

10.3.0 Avgiftsfritt sommarlovskort för unga

Region Dalarna har valt att införa sommarlovskort för ungdomar, vilket är en fortsättning på det initiativ och satsning som Vänsterpartiet genom budgetförhandlingar med regeringen 2014-2018 fick till.

Syftet med sommarlovskort är att utjämna den ekonomiska ojämlikheten hos ungdomar, vars förutsättningar att kunna verka i samhällslivet, både ur ett socialt och kulturellt perspektiv, ofta helt är avhängigt från föräldrarnas ekonomiska situation. Genom att avgiftsbelägga sommarlovskortet uppnås tyvärr motsatt effekt och det innebär att det primärt är ungdomar med ekonomiskt bättre förutsättningar som kommer kunna ta del av satsningen, medan andra som inte har råd ställs utanför. Avgiften blir därmed en del i ett paket att cementera den socioekonomiska situationen över generationsgränserna.

Vi menar att ekonomisk jämlikhet är en viktig aspekt i vår strävan till ett bättre och mer rättvist samhälle. Av den anledningen bör detta beslut innebära att sommarlovskort ska vara avgiftsfria.

10.5.0 Ekonomi

Kollektivtrafiken är en samhällsviktig funktion som behöver utvecklas. För att bryta den nedåtgående utvecklingsspiral som drabbat kollektivtrafiken, behöver nämndens ekonomiska muskler stärkas. Nämndens totala budgetram efter ramväxling för tidigare hyres- och servicekostnader är: **1 010,2 miljoner**¹⁰

¹⁰ Jämförelse utan ramväxling 1 041,3 miljoner

11. Budget i siffror

11.1.0 Ramfördelning styrelse och nämnder

Styrelse/Nämnd	Förvaltning	Budget 2026	Plan 2027	Plan 2028
Regionstyrelsen	Regionstyrelseförvaltningen, vårdval	2 067 133,6	2 130 979,3	2 196 832,5
Regionstyrelsen	Regionstyrelseförvaltningen, övrigt	343 529,0	343 491,3	353 452,6
Regionstyrelsen	Finansförvaltning	502 121,2	485 137,8	511 545,5
Regionstyrelsen	Regionfastigheter	609 975,0	652 557,0	652 557,0
Hälso- och sjukvårdsnämnden	Hälso- och sjukvård Dalarna	7 476 554,1	7 703 245,8	7 936 896,8
Hälso- och sjukvårdsnämnden	Hörsel och syn Region Dalarna	71 931,0	74 017,0	76 163,5
Regionala utvecklingsnämnden	Regionala utvecklingsförvaltningen	41 889,0	43 103,8	44 353,8
Kollektivtrafiknämnden	Kollektivtrafikförvaltningen	1 010 238,0	1 039 534,9	1 069 681,4
Kultur- och bildningsnämnden	Kultur och bildning	181 295,0	186 552,6	191 962,6
Servicenämnden	Regionservice Dalarna	524 626,0	539 840,2	555 495,5
Tandvårdsnämnden	Tandvårdsförvaltningen	63 649,0	65 494,8	67 394,2
Tandvårdsnämnden	Tandvårdsfv, avkastningskrav	0,0	0,0	0,0
Patientnämnden	Patientnämndsforvaltningen	8 141,0	8 377,1	8 620,0
Gem nämnd Hjälpmedel Dalarna	Hjälpmedel Dalarna	2 143,0	2 205,1	2 269,1
Revisorskollegiet		7 000,0	7 000,0	7 000,0
Summa driftbudget		12 910 224,9	13 281 536,6	13 674 224,4

11.2.0 Resultatbudget

RESULTATBUDGET, mnkr	Budget 2026	Plan 2027	Plan 2028
Verksamhetens intäkter	1 926	1 961	1 997
Riktade statsbidrag nationella ök	350	350	350
Verksamhetens kostnader	-14 754	-15 129	-15 532
Jämförelsestörande kostnad, pensioner			
Avskrivningar	-432	-464	-489
Verksamhetens nettokostnad	-12 910	-13 282	-13 674
Skatteintäkter 1)	9 001	9 344	9 676
Generella statsbidrag och utjämning 2)	4 264	4 302	4 442
Verksamhetens resultat	355	364	444
Finansiella intäkter	7	7	7
Orealiserade värdeförändringar			
Finansiella kostnader 3)	-133	-214	-237
Resultat efter finansiella poster	229	157	214
Extraordinära poster	0	0	0
Årets resultat	229	157	214
Årets balanskravsresultat	229	157	214

11.3.0 Jämförelse Vänsterpartiet - majoriteten

		Vänsterpartiets	Budget före		Majoritetens	Reell
Styrelse/Nämnd	Förvaltning	budget 2026	ramväxling		budget	Differens
Regionstyrelsen	Regionstyrelseförvaltningen, vårdval	2 067 134	2 145 116		2 156 708	-11 592
Regionstyrelsen	Regionstyrelseförvaltningen, övrigt	343 529	365 631		396 553	-30 922
Regionstyrelsen	Finansförvaltning	502 121	567 277		613 583	-46 306
Regionstyrelsen	Regionfastigheter	609 975	0		0	0
Hälsa- och sjukvårdsnämnden	Hälsa- och sjukvård Dalarna	7 476 554	8 313 171		8 190 494	122 677
Hälsa- och sjukvårdsnämnden	Hörsel och syn Region Dalarna	71 931	79 333		80 962	-1 629
Regionala utvecklingsnämnden	Regionala utvecklingsförvaltningen	41 889	51 789		51 175	614
Kollektivtrafiknämnden	Kollektivtrafikförvaltningen	1 010 238	1 041 334		940 202	101 132
Kultur- och bildningsnämnden	Kultur och bildning	181 295	207 297		195 506	11 791
Service- och servicenämnden	Regionservice Dalarna	524 626	20 000		-8 600	28 600
Tandvårdsnämnden	Tandvårdsförvaltningen	63 649	100 307		107 418	-7 111
Tandvårdsnämnden	Tandvårdsfv, avkastningskrav	0	0		-7 800	7 800
Patientnämnden	Patientnämndsförvaltningen	8 141	8 141		8 074	67
Gem nämnd Hjälpmedel Dalarna	Hjälpmedel Dalarna	2 143	3 829		3 084	745
Revisorskollegiet		7 000	7 000		7 000	0
Summa driftbudget						
	0	0	12 910 225	12 910 225	12 734 359	175 866